

DONES QUE FAN TREBALL DE CURES I DE LA LLAR

DESIGUALTATS I VIOLÈNCIES

Ajuntament de Girona
Àrea de Drets Socials i Cooperació, 2022

DONES QUE FAN TREBALL DE CURES I DE LA LLAR DESIGUALTATS I VIOLÈNCIES

Ajuntament de Girona

Àrea de Drets Socials i Cooperació. Febrer 2022

Autoria:

Pilar Albertín Carbó (coord.)

Pakita Victoria Cortés Nicolás

Mar Sibila Pérez

Agraïments: A totes les dones entrevistades. A les professionals de l'equip de l'Àrea de Drets Socials i Cooperació de l'Ajuntament de Girona: Lourdes Delgado, Gemma Solés, Rosalie Belemtougri, especialment a Judit Font, Nia Farreres i Cristina Vila que han participat en el seguiment, revisió del treball i en la cerca de contactes. A l'Associació ECCIT. A Amèlia Comendador de l'entitat SUMAR.

INFORME EXECUTIU

FINALITAT I RESULTATS DE LA RECERCA

La recerca està focalitzada en el col·lectiu de dones que fan treball de cura i de la llar, dones que no són de la família i que provenen i tenen nacionalitat d'altres països. Els resultats de la recerca s'apunten en funció dels objectius plantejats, especialment segons les necessitats plantejades i propostes per millorar la seva situació laboral i de vida.

ALGUNES DADES SOCIODEMOGRÀFIQUES DE LES DONES QUE EMPRENEN PROCESOS MIGRATORIS A LA CIUTAT DE GIRONA

Segons el padró municipal del juliol 2021 a Girona ciutat, la proporció de dones provinents d'Amèrica Central és elevada, principalment amb nacionalitat d'Hondures, entre les quals se'n comptabilitzaven 3.079 (30,36 % del total), i, en segon lloc de Colòmbia (4,39%). En aquesta recerca hem contactat amb un gran nombre de dones hondurenyes que han vingut soles a Catalunya i que fan treball de cures a gent gran o persones dependents. D'altra banda, de països africans, hi ha un 15,85 % de dones magrebines i un 1,89 % de dones de Gàmbia. Les dones magrebines solen venir per reagrupament amb els marits i fills i no és tan freqüent que treballin fora de la llar, i les dones subsaharianes solen fer tasques de neteja a domicilis, empreses o serveis públics.

EL PROCÉS MIGRATORI

Les raons migratòries solen ser una fugida de les violències socials i econòmiques que viuen en el dia a dia al seu país de procedència. El trànsit i l'arribada són **un moment important per treballar l'acollida, el vincle amb el nou context** al qual s'hauran d'adaptar. Hi té un paper molt rellevant **el dol que experimenten**, especialment per la separació, en molts casos, dels seus fills menors, també de la resta de família propera, així com de la forma de vida, costums i valors de la societat d'on provenen. El dol, juntament amb les violències que carreguen i les que es troben a la nova forma de vida al país d'acollida, constitueixen una espiral de violències que les afecta intensament i davant la qual manifesten una **necessitat urgent de suport psicològic i emocional**.

El període d'arrelament, és a dir, els tres primers anys de residència des de l'arribada, que la Llei d'Estrangeria obliga a demostrar (amb empadronament continuat) sense poder tenir permís de treball, es fan realment difícils. En aquest temps han de complir amb una sèrie de requisits com l'empadronament, els cursos de primera acollida, les condicions de suport material per viure i alhora per poder enviar remeses als familiars al país d'origen.

LES CONDICIONS LABORALS I DRETS

Les condicions de feina, en el seu **estat d'irregularitat administrativa**, juntament amb el desconeixement de formes de funcionament i organització al nou país, porten les dones migrants a situacions d'extrema precarietat, abusos laborals i violències en algunes de les famílies contractants o ocupadores, especialment durant el període d'arrelament. També expliquen casos de malaltia en què no tenen possibilitats de cobrar els dies de baixa, si no és per la bona disposició de famílies ocupadores que estiguin disposades a pagar-los-els. L'aïllament que suposa estar 24 hores dins de la llar, i sobretot les **fallides expectatives de ser contractades** quan han complert els tres anys d'empadronament, les fragilitza extremadament, i els provoca condicions de desesperança, indefensió, patiment intens, somatitzacions, depressions, estrès...

Altres problemes que s'hi sumen són les **dificultats per empadronar-se**, atès que moltes famílies ocupadores no se senten segures d'empadronar-les al domicili on treballen. D'altra banda, se suma a aquesta qüestió la normativa i regulació laboral i contractual del règim especial en què està inscrit el treball de cures i de la llar, en el qual no tenen dret a atur, jubilació i baixa laboral (pendent de ratificació del Conveni 189).

Les dones **busquen una professionalització** relacionada amb la feina de la cura i de la llar, o bé opten per altres professions. Moltes d'elles compten amb estudis al seu país d'origen que han de convalidar a Catalunya. **L'homologació d'estudis** és un altre tema pendent per part de l'Administració.

EL TREBALL DE CURES I DE LA LLAR

El treball de cures **no està valorat socialment**, malgrat la importància que té en el sosteniment de la vida. Ni es valora com una professió o una tasca que requereixi aprenentatges, capacitació i actituds, ni es valora amb prou reconeixement econòmic ni de drets. És una tasca que es manté en l'anonimat social, subalterna, com si la pogués fer qualsevol, sense necessitat de tenir cap mena de competències. Quan pensem en el treball de cures, hi trobem sempre la condició de dona, tot i que pensem que les cures **no han de ser un rol exclusiu de les dones**, sinó que obrir la porta a l'entrada de diferents gèneres serà una forma de trencar les desigualtats.

Algunes dones manifesten que els agrada cuidar, que ho han fet sempre. En l'experiència de cuidar, les dones destaquen el vincle emocional i material amb les persones cuidades, però alhora, hi ha una contínua tensió entre considerar-se com a part de la família (afecte) i complir unes obligacions estrictes (treball).

El tema de les cures durant la pandèmia de la covid ha estat un tema crucial. Hem sentit testimonis de com, tant en l'àmbit sanitari, com a les residències geriàtriques, es demanaven moltes persones treballadores, però **des dels serveis públics i els governs no s'ha aprofitat per fer precontractes a dones que estaven fent l'arrelament**. Això hauria estat una bona pràctica, oferir-los, si més no, un any de contracte per treballar i regularitzar-se, i així es podria haver cobert una demanda i una oferta essencial.

Durant la pandèmia les dones reben el suport econòmic i material d'alguna amiga, d'algun familiar propi, o bé de les mateixes famílies a qui cuiden. A Girona, **el teixit associatiu en relació**

amb dones que fan treball de cures i de la llar és molt incipient, per la qual cosa les dones han de recórrer a recursos individuals que proporcionen els serveis públics, especialment el banc d'aliments.

VIOLENCIES ESTRUCTURALS I CONJUNTURALS

Es donen **violències masclistes** i en relació amb el gènere, que assignant a les dones el rol de cuidadores com un efecte natural i normalitzat, i s'espera d'elles pràctiques de submissió, d'abnegació –com a mostra de masclisme i classisme–, o bé s'intenta abusar-ne, assetjar-les sexualment, com ens indiquen alguns testimonis de dones. Són tractades des d'una perspectiva **classista**, infravalorant i inferioritzant el treball que fan, considerant-les ignorants, incultes. També, de vegades, la societat, els serveis públics d'atenció i les famílies ocupadores mostren pràctiques **racistes**, en considerar-les inferiors per la seva procedència, llengua, cultura, religió, color de la pell....

En aquesta línia, cal també tenir en compte la **violència i la revictimització institucional**, que consisteix en pràctiques que per acció o omissió tenen efectes negatius sobre les condicions de vida i drets d'aquestes dones. La mala praxi d'alguns i algunes professionals i serveis han sortit a la llum en relació amb qüestions relacionades amb tràmits dins de l'administració pública (informativa, d'acompanyament, d'escolta); per l'altra, pel fet d'ignorar o no reconèixer situacions de violència masclista o d'abús laboral patit per les dones, o de com s'ha gestionat la seva situació d'irregularitat.

Malgrat les situacions de violència, les dones desenvolupen moltes **estratègies per sobreviure**, la seva xarxa social és fonamental, principalment la xarxa primària: familiars i amics, amigues, que malgrat que en la majoria de casos estan allunyats, les tecnologies, com ara el mòbil, les apropen constantment. Al país d'acollida han conegut altres dones en condicions de vida similars, aquesta **forma d'associar-se i comunicar-se**, o com en alguns casos diuen, "acuerparse" constitueix la llavor a partir de la qual prenen consciència de la seva situació de desigualtat, i l'empenta per reclamar drets i millors condicions al país d'acollida. És a partir d'aquesta idea des d'on s'han constituït **formes d'organització bio sindical, cooperativa i associativa** contra la "mercantilització dels cossos migrants" –com diuen elles-.

XARXES PROFESSIONALS

A Catalunya, algunes iniciatives de programes han resultat positives, com ara la **línia d'ajuts ACOL**, que ha estat elaborada per beneficiar persones migrants que obtinguin una autorització de residència temporal per circumstàncies excepcionals d'arrelament social. Aquesta convocatòria preveu que aquest col·lectiu de persones puguin subscriure un contracte de treball de dotze mesos a jornada completa i realitzar una acció formativa, cosa que contribueix a la seva inserció sociolaboral.

Igualment, s'està duent a terme un programa de **subvencions de la Generalitat de Catalunya per a primers contractes** a cuidadores, per part de les famílies. Consisteix a subvencionar a través d'un pagament, en principi únic, les persones que ofereixin un contracte laboral per un

mínim de dotze mesos a persones que no hagin estat donades d'alta a la Seguretat Social en els darrers dos anys. Aquesta quantitat correspon al cost de la quota de la Seguretat Social que ha d'abonar la persona contractant durant dotze mesos.

Aquests programes poden facilitar la contractació a moltes dones, però també han d'anar **acompanyats d'informació a les famílies amb persones dependents**, així com a les mateixes dones, perquè es puguin portar a terme adequadament.

Dins de la xarxa de serveis, destaquem la figura de **l'advocat o jurista** que assessora les dones sobre multitud de qüestions relacionades amb la regularització i els tràmits. Quant als **serveis socials**, veiem que són un dels referents de les dones cuidadores; per tant, les seves funcions assoleixen una gran importància, especialment els serveis socials de base. Malgrat això, hi ha una elevada pressió assistencial als serveis socials, poc marge per al seguiment i la prevenció de casos, i una notable rigidesa imposada per les normatives i protocols que es fan servir.

El programa de **primera acollida a l'Ajuntament de Girona** es valora com a molt positiu per part de les dones, perquè suposa un pas endavant vers la millora de la seva situació com a ciutadanes, ja que hi troben recursos formatius i vincles entre elles i amb les professionals que el desenvolupen, la qual cosa és **un dels referents principals** per a aquest col·lectiu de dones.

PROPOSTES

Hi ha una sèrie de propostes que tenen a veure amb qüestions estructurals, relatives al marc legal i a les condicions d'irregularitat, que fan molt vulnerables a aquestes dones. Així mateix, l'economia extractivista capitalista treu el màxim benefici amb pocs drets laborals, sota la forma d'economia informal. A més, el masclisme vetlla per la continuïtat de les pràctiques heteropatriarcal sobre els cossos d'aquestes dones.

Des de l'Administració local, l'Ajuntament de Girona, i dins del marc de les seves possibles competències, proposem una sèrie de mesures en diferents àmbits:

POLÍTIQUES PÚBLIQUES DE CONTRACTACIÓ

- **Demandar, promoure contractacions** en confluència amb el règim general de la Seguretat Social i d'acord amb les lleis laborals. En tot cas, si hi hagués la possibilitat de **venir d'un altre país amb un precontracte per poder treballar en tasques de cures o a la llar**, i que això impliqués la neutralització de la Llei d'estrangeria, seria una mesura òptima, de fet, ja es fa amb certes mancances de professionals qualificats, i en treballs en què es necessita contractacions de treballadors/res del camp, per exemple (gestió col·lectiva de contractacions en origen. GECCO). Es tractaria d'estimular la possibilitat de fer precontractes durant el període d'arrelament d'aquestes dones.
- **Donar suport i impuls a l'economia social i solidària**. A la taula territorial de l'Ateneu Cooperatiu Terres Gironines, coorganitzada amb COTESBA (Grup de Treball de Serveis

Socials Bàsics de Girona), i a entitats com Coópolis, ateneu cooperatiu de Barcelona,¹ entre d'altres, es promou una reestructuració del sistema de provisió de cures, que **corresponsabilitza les administracions públiques perquè incorporin els projectes cooperatius i comunitaris com a proveïdors de serveis**, i reconeixin el valor i la tasca que realitzen algunes iniciatives per ajudar les famílies a *#desfamiliaritzar*, a desterrar l'afany de lucre (*#desmercantilitzar*), a combatre la divisió social i els estereotips al voltant de la cura (*#desnaturalitzar* i *#descolonitzar*), i a empoderar les persones proveïdores i receptors de cures en el seu rol.²

- **Crear sinergies** amb programes que desenvolupa la Generalitat, com per exemple el programa ACOL (afavorint també l'entrada de dones), així com els primers contractes a cuidadores per part de les famílies. La idea és establir **vies per tenir els primers contractes**.
- **Facilitar recursos per la formació professionalitzadora** d'aquestes dones (i també d'homes), la qual cosa farà que millorin les seves possibilitats de contractació. Formació en relació a la cura i tasques de la llar, però també en altres cursos diferents que facilitin la inserció laboral. Així mateix, cal donar suport informatiu i acompanyament per l'oferta formativa i per l'oferta de llocs de treball (pàgines web, publicacions locals). Caldria, a més, afavorir la formació de les persones cuidadores a partir d'oferir serveis substitutoris al domicili, com ara el servei d'ajuda a domicili, durant el període de formació de la cuidadora. Així mateix, s'hauria de plantejar la possibilitat d'oferir formació al domicili de les persones, per tal de superar les dificultats d'accés; una forma possible seria fer la formació en línia o digital.
- **Facilitar l'empadronament** de les dones, a partir de l'acció envers les famílies ocupadores, o bé buscant altres mecanismes locals.
- Informació i acompanyament per l'**homologació dels títols** que presenten algunes dones.

POLÍTIQUES PÚBLIQUES DE RECONeixEMENT

- **Fer recerca i promoure models d'atenció i cura a la gent gran**, així com esbrinar diferents formes de cures, investigant altres organitzacions de la cura en altres països que puguin ser referents pel nostre context local.
- **Visibilitzar la realitat migratòria i laboral de les dones** que fan treball de cures i de la llar. La societat, les famílies ocupadores, han de conèixer les condicions de vida i laborals d'aquestes dones per fomentar la comprensió, empatia i confiança mútua. Proporcionar informació en jornades, mitjans de comunicació, xarxes socials...

¹ <https://www.bcn.coop/2021/03/13/cura-digna/>

² En aquest sentit, apel·len a la incorporació de criteris feministes i solidaris en els plecs de compra i contractació pública responsable i insten les persones beneficiàries de la Llei de Dependència a sol·licitar rebre serveis a domicili mitjançant la prestació única vinculada (PEV), a través d'entitats de l'economia social i solidària sense ànim de lucre.

- **Elaborar materials de difusió** a la població, als Centres educatius, als Centres Cívics, a les Associacions de dones i del Tercer sector. Trencar la idea que el treball de la cura i la llar ha de fer-ho sempre una dona, mostrar models d'home que la facin. **Trencar l'imaginari social racista, sexista i classista**, sobre aquest col·lectiu i sobre aquest tipus de feina.
- **Generar processos participatius a l'àmbit local**, atorgant un poder efectiu a les persones que fan treballs de cures i també a les receptores. Sovint aquestes s'entenen com un objecte d'anàlisi i d'intervenció, però no com a subjectes actives. Si no es té en compte aquesta realitat i si no es generen espais de participació real, es continuaran duent a terme polítiques que no contemplin les experiències i les necessitats de les seves protagonistes.

POLÍTIQUES ESPECÍFIQUES DES DELS SERVEIS SOCIALS I COMUNITARIS

- **Existència d'una oficina o servei municipal d'atenció a persones o dones en contextos de vulnerabilitat.** Podria realitzar una primera atenció, acompanyament, derivació i seguiment de problemàtiques específiques en què es troben les dones, especialment les relacionades amb serveis jurídics i serveis d'atenció psicosocial. És important la funció de coordinació de l'oficina amb diferents serveis i entitats.
- **Donar suport i incrementar el personal professional del Servei de 1a acollida** a persones migrants. La seva tasca és determinant durant el temps d'arrelament, i permet el treball i suport amb les dones. **L'ús de xarxes digitals, apps** i altres tecnologies, a partir dels dispositius mòbils i programes informàtics, és una bona eina de comunicació, formació i apropament a les dones, donades les condicions d'horaris laborals i canvis de feina que tenen.
- **Funció preventiva i de seguiment i registre de casos per part de Serveis Socials**, amb una doble finalitat: 1) millorar la qualitat en la relació entre les persones dependents i les seves famílies, i les dones que fan treball de cures, i 2) tenir constància de les dones que fan treball de cures, especialment les que presenten situacions més complexes (temps que fa que cuiden gent gran, grau de dependència de la persona que cuiden, condicions contractuals...). Seria important que poguessin recollir en un cens les dones que fan treball de cures i de la llar.
- **Informació i sensibilització a les famílies ocupadores.** Elaborar i difondre una sèrie de recomanacions per a les famílies interessades en la contractació de persones per treballar com a cuidadores, en què s'informi dels drets i deures que haurien de regir les relacions laborals d'aquest àmbit i en què es resolguin dubtes. Cal explicar la importància del fet que puguin facilitar l'empadronament de les cuidadores al seu domicili en les situacions d'arrelament de les dones, la qual cosa no implica responsabilitats o costos financers o legals.

- **Incorporar la participació del Tercer sector** o d'organitzacions civils en l'atenció a persones i dones amb situació de vulnerabilitat és un recurs de suport valuós, especialment perquè estan més propers a la realitat d'aquestes persones.
- **Formació i sensibilització als i les professionals dels Serveis públics** de l'Ajuntament: sobre regularització, activació d'acompanyaments territorialitzats, coneixement de la situació de trànsit i de dol migratori, i necessitats durant l'arrelament d'aquestes dones.